

Стала економіка

УДК 338.439.4 – 339

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20766138>

Український формат вирішення трилеми продовольчого забезпечення

Леся Ярославівна Глубіш,

к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва та торгівлі

Львівський національний університет ветеринарної медицини та

біотехнологій ім. С. З. Гжицького (північний кампус)

вул. Пекарська, 50, м. Львів, Україна, 79010

<https://orcid.org/0000-0002-4042-5199>

Прийнято: 19.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

***Анотація:** у статті досліджено трилему системних умов продовольчої безпеки України в динаміці, як ключової компоненти національної безпеки держави, спроможної гарантувати їй економічну свободу та стійкість. Отриманий результат стане фундаментом гармонізації тристоронньої ринкової взаємодії заінтересованих сторін у економічній площині сфери продовольчого забезпечення. **Мета** дослідження – виявити можливості вирішення трилеми продовольчої безпеки через дослідження динаміку її субіндексів в воєнних реаліях України. **Методи:** економічний аналіз значень субіндексів, які формують агрегований показник – індекс продовольчої безпеки, що відображає рівень продовольчого благополуччя. Оскільки в сукупності вони формують системні умови його досягнення, то даний науковий пошук передбачає застосування системного підходу, розглядаючи сферу продовольчого забезпечення як системну (цілісну) триаду «держава-виробник-споживач», тому в його основу покладено принцип тріалектики, що вимагає*

пошуку шляхів руху від протидії (конфлікту) інтересів сторін ринку до розумного їх компромісу, а тому передбачає виявлення джерела розвитку внутрішніх суперечностей національної продовольчої системи.

Результати. В процесі аналітичної роботи виявлено парадокс: попри воєнний стан в Україні з його катастрофічними наслідками було досягнуто стану системної стабільності надходження продуктів харчування населенню, про що свідчать практично рівні значення субіндексів продовольчої безпеки у 2024 році. Виявлено чинники, які спровокували її досягнення, а також проаналізовано й обґрунтовано їх природу. Сформовано уявлення про збереження та пошук можливостей гарантування динамічної стійкості системних умов, здатної забезпечити вітчизняній сфері продовольчого забезпечення витривалість до впливу змінних зовнішніх та, зумовлених ними, внутрішніх економічних обставин її функціонування. На основі проведеної аналітичної роботи зроблено **висновок**: вирішити трилему продовольчого забезпечення населення видається можливим через активізацію роботи усіх груп стейкхолдерів, зокрема латентних, для яких властивий низький рівень стійкості зв'язків – рішення криється саме у створенні умов, необхідних для її підвищення.

Ключові слова: продовольче забезпечення, трилема, стейкхолдери, продовольча безпека, цифровізація економіки, інформатизація суспільства.

Ukrainian format solving of the food provision trilemma

Lesya Glubish,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Entrepreneurship and Trade
Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine
and Biotechnologies Lviv, Pekarska St., 50, Lviv, Ukraine, 79010

<https://orcid.org/0000-0002-4042-5199>

Abstract. *The article examines the trilemma of systemic conditions for Ukraine's food security in dynamics, as a key component of the state's national security, capable of guaranteeing its economic freedom and stability. The result obtained will become the foundation for harmonizing tripartite market interaction of stakeholders in the economic plane of the food security sector. **The aim** of the study is to identify possibilities for solving the food security trilemma by studying the dynamics of its sub-indicators in the military realities of Ukraine. **Methods:** economic analysis of the values of sub-indices that form an aggregate indicator – the food security index, which reflects the level of food well-being. Since in the aggregate they form the systemic conditions for its achievement, this scientific research involves the use of a systemic approach, considering the sphere of food security as a systemic (holistic) triad "state-producer-consumer", therefore it is based on the principle of trialectics, which requires finding ways to move from the opposition (conflict) of interests of the market parties to their reasonable compromise, and therefore involves identifying the source of the development of internal contradictions of the national food system.*

Results: *In the process of analytical work, a paradox was revealed: despite the martial law in Ukraine with its catastrophic consequences, a state of systemic stability of the supply of food to the population was achieved, as evidenced by the practically equal values of the food security sub-indices in 2024. The factors that provoked its achievement were identified, and their nature was analyzed and substantiated. An idea was formed about the preservation and search for opportunities to guarantee the dynamic stability of system conditions, capable of providing the domestic food security sector with endurance to the influence of variable external and, due to them, internal economic circumstances of its functioning. Based on the analytical work carried out, a **conclusion** was drawn: solving the trilemma of food security for the population seems possible through the activation of the work of all stakeholder groups, in particular latent ones, which are*

characterized by a low level of stability of relations – the solution lies precisely in creating the conditions necessary for its increase.

Keywords: *food provision, trilemma, food security, digitalization of the economy, stakeholders, informatization of society.*

Постановка проблеми. Дослідження системних умов трилеми продовольчого забезпечення, в основу якої покладено «принцип неможливої трійці» (англ. *Impossible Trinity*) [1, С. 94] через вивчення пов'язаної сукупності (англ. *The problem mess*) агрегованих інтересів та очікувань стейкхолдерів трьох сторін ринку, сформувало розуміння, що крім середовищних факторів впливу слід брати до уваги мотиваційні, спричинені зміною поколінь у суспільстві, яка є визначальним чинником вибору способів й підходів пошуку ефективних господарських рішень.

Пересвідчитися у цій прямопропорційній залежності можна на прикладі ринкової взаємодії в економічній площині сфери продовольчого забезпечення, де постійно відбувається зіткнення економічних інтересів стейкхолдерів усіх трьох сторін ринку, спричинене їх прагненням зайняти домінуючу позицію на локальному, державному чи міжнародному рівні. Наслідком такого прагнення є загрози національній продовольчій безпеці та втрати конкурентних позицій на глобальному продовольчому ринку, з властивою йому агресивністю конкуренції та динамізмом «зміни правил гри», спричиненого воєнними діями за вплив на сировинні зони й кліматичними змінами, що активізують міграційні процеси на глобальному рівні. В сукупності це породжує ринкові диспропорції, насамперед, на продовольчих ринках, які, як правило, супроводжуються порушенням цілісності ланцюгів товароруху. З огляду на це, існує потреба розуміння природи виникнення збурень в продовольчих системах, які призводять до хаотичних коливань групових субіндексів продовольчої безпеки, це дозволить знайти рішення тріади взаємозумовлених

та тісно взаємопов'язаних проблем й обґрунтувати алгоритм розв'язку трилеми продовольчої безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на виклики сьогодення, питанню продовольчого забезпечення як процесу націленого на досягнення результату – продовольчої безпеки націй відведено провідну роль в роботі урядів та зосереджено увагу науковців різного рівня та рангу. Насамперед, знаним корифеєм проблем продовольчої безпеки є Б. Й. Пасхавер, науковий пошук якого сформував базис знань та розуміння механізмів продовольчого забезпечення населення України у цілого покоління молодих науковців, що провадять дослідження нині за цим напрямом. Зокрема, продовольча безпека та шляхи й національні особливості її забезпечення є пріоритетним напрямом досліджень академічного складу ННЦ «Інститут аграрної економіки» [3], актуальні питання досягнення продовольчої безпеки досліджують також в Інституті агроєкології і природокористування НААН [4]. Проте найбільше наукових праць присвячено дослідженню досягнення продовольчої безпеки в умовах війни [5-9]. Саму ж продовольчу безпеку здебільшого розглядають в контексті національної безпеки держави [10-12]. На особливу увагу заслуговують авторські роздуми на тему продовольчої безпеки не лише в мовах війни, але й повоєнної відбудови [13; 14], зокрема, на основі усіх компонентів агрегованого показника – Індексу продовольчої безпеки, розглядаються можливості забезпечення продовольчої безпеки держави, а також країн-агресорів на середньострокову перспективу.

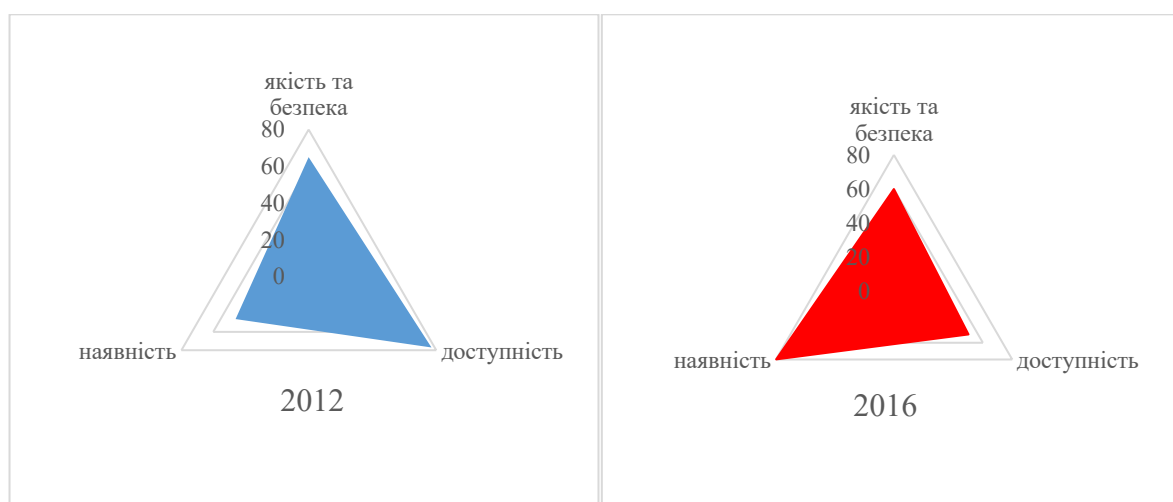
Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри чималий науковий доробок на тему продовольчої безпеки та її забезпечення питання її досягнення через розв'язання продовольчої трилеми досі залишається вузьким місцем, що формує продовольчі обмеження для населення України, попри її потенціал.

Формулювання цілей статті. Дослідити динаміку системних умов продовольчого забезпечення населення України й дати обґрунтоване роз'яснення виявлених змін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольча безпека є фундаментом держави, тому перешкоди її гарантування населенню створюють загрозу її стійкості. Особливого значення питання продовольчої безпеки набуває в умовах війни, що значно посилює невизначеність в результативності ринкової взаємодії для усіх її сторін, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Тривалий період часу в Україні не вдається досягти стійкого стану системної стабільності надходження продуктів харчування населенню, що накладає відповідні продовольчі обмеження на українського споживача. З метою сформулювати повне уявлення про вплив соціально-економічних чинників, зумовлених змінами на українському політичному олімпі, порівняльний аналіз трьох «стовпів» продовольчої безпеки проводився два роки після виборів, а також два роки після початку російсько-української війни (рис. 1).

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

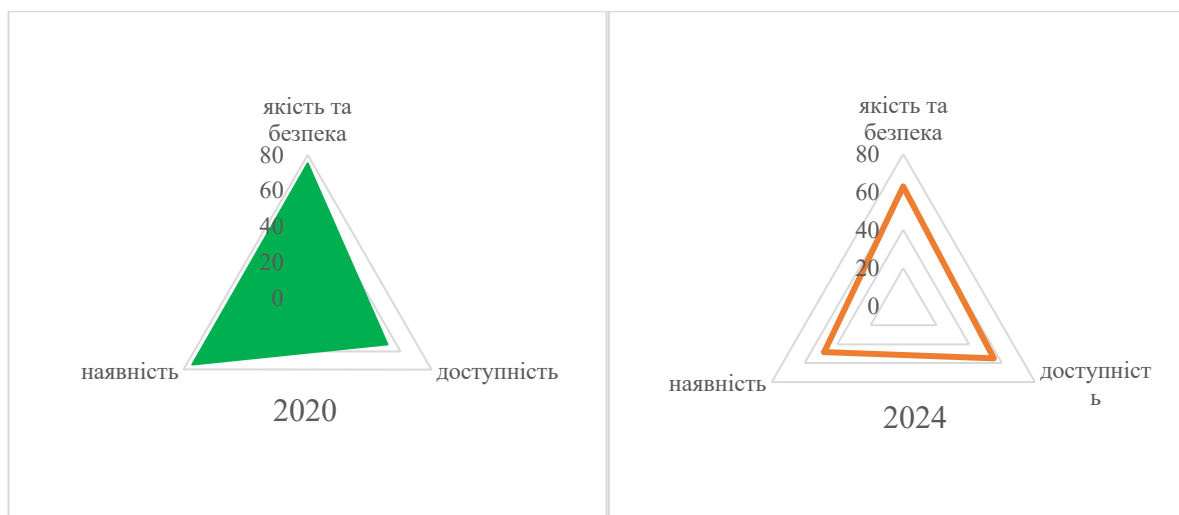

Рис. 1. Динаміка системних умов продовольчого забезпечення України*

*Побудовано автором на основі даних FAO.

У 2012 році розбалансування трьох вимірів індексу продовольчої безпеки засвідчує високий показник економічної доступності, що зумовлено низьким рівнем якості та безпечності продуктів харчування. У свою чергу низька фізична наявність мала місце через запровадження зони вільної торгівлі з ЄС та вступом України до СОТ. Тоді було скасовано внутрішні квоти, внаслідок чого відбулося різке зростання експорту українського зерна. Дзеркально протилежною була ситуація станом на 2016 рік: попри високу фізичну наявність та відносну низьку якість продовольство для українців стало менш економічно доступним, що було спричинено зниженням купівельної спроможності громадян у зв'язку з девальвацією української гривні. Фінансова криза 2014-2016 рр. коштувала національній економіці близько 38 % ВВП через масовий відтік капіталу, спричинений військовою агресією на сході країни. Більш раціонально обґрунтованим, з економічної точки зору, був 2020 рік, коли на внутрішньому продовольчому ринку України опинилися якісні та безпечні продукти харчування і попри високий показник їх фізичної наявності, що мало б знизити ціни на них – для пересічного українця, через

обвал української гривні випереджаючими темпами, цей період відзначений продовольчими обмеженнями.

За ці три періоди природу продовольчої трилеми в українському вимірі можна пояснити наступним чином: збільшення фізичної наявності продовольчих товарів, зумовлене зростанням обсягів виробництва та уповільненням темпів зовнішньої торгівлі; падіння економічної доступності продуктів харчування відбулося через зниження рівня купівельної спроможності доходів населення, спричиненого інфляційними процесами, що мали місце через збільшення грошової маси, зумовлене зниженням ставки комерційних банків за кредитами через підвищення на них попиту населення, причина чого криється у зростанні цін внаслідок політичної нестабільності. Такі хаотичні зміни групових субіндексів спричинили нестабільність рівня Глобального індексу продовольчої безпеки України.

Проте найбільшу цікавість викликає 2024 рік – Україною було досягнуто практично рівнозначних субіндексів продовольчої безпеки: фізичної наявності, економічної доступності та якості й безпечності продовольства. І це попри катастрофічне скорочення чисельності населення, гіпердинамічну його внутрішню та зовнішню міграцію; відтік інвестицій з економіки; завдані обстрілами збитки; руйнування логістичних ланцюгів; зменшення пропускну здатності портів тощо. Несподівано розв'язок трилеми продовольчого забезпечення прийшов із сучасних українських реалій: фізична наявність доволі таки якісного і безпечного (>60%) продовольства досягнута завдяки скороченню українського продовольчого експорту через втрату портів - і, призначене на експорт продовольство залишилося на внутрішньому ринку, що вплинуло на рівень цін, зробивши його економічно доступним для населення країни, яке живе в умовах війни. Крім того, на рівень фізичної наявності та економічної доступності справила вплив гуманітарна допомога (товарні ін'єкції), яка закрила потребу у ньому економічно вразливих верств

українського населення з одного боку, а з іншого – стійкість купівельної спроможності забезпечили фінансові надходження (фінансові ін'єкції) від українського населення, що емігрувало (як правило, працездатного віку), населенню, що залишилося в Україні (переважно пенсіонери та діти), що стало можливим завдяки електронним грошовим переказам.

В умовах дефіциту ресурсів та глобальних викликів використання у продовольчих системах цифрових технологій має на меті гарантування продовольчої безпеки націй: показник наявності продуктів харчування підвищується завдяки точному землеробству, що сприяє збільшенню обсягів виробництва шляхом оптимізації використання ресурсів; зростання показника якості та безпечності досягається через прозорість та відстежуваність ланцюгів постачання. За даними Міністерства фінансів України, ключовими на глобальному крипторинку є позиції:

- 1-е місце у світі за часткою стейблкоїнів: цифрові долари стали для українців повноцінною «другою валютою» для збереження коштів, транскордонних розрахунків та ведення бізнесу в умовах війни;
- 4-е місце у світі за обсягами біткоїнів: за даними профільних досліджень, українські громадяни та держава володіють значними крипторезервами;
- топ-10 за глобальним індексом впровадження (*Crypto Adoption*): за рівнем залученості населення до криптоактивів [15; 16].

На відміну від багатьох західних країн, де криптоіндустрія використовується переважно для інвестицій, в Україні більшість операцій — це реальні фінансові транзакції та збереження капіталу. Найбільшого поширення серед цифрових грошей набули: біткоїни, альткоїни та токени. Крипторинки дозволяють аграріям залучати інвестиції, вдаючись до токенизації: замість складних банківських кредитів, агрокомпанії створюють цифрові токени, забезпечені реальними активами: рухомим та нерухомим майном, у т. ч. землею. Результатом придбання токенів для агрокомпаній є капітал для їх

розвитку, а для інвестора – відсоток від продажу вирощеного ними врожаю. Крім того, поживавленню торгівлі продовольством сприяє створення цифрових платформ, докомпонованих безконтактною оплатою. Цифрові канали збуту нині використовує, як дрібнотоварний (B2C), так і великотоварний (B2B) аграрний бізнес. Переорієнтація на ринкову взаємодію через електронні платформи спонукала аграрний ритейл до створення маркет-плейсів, а оптовиків – електронних товарних бірж й логістичних платформ. Завдяки поєднанню гнучкості онлайн-інструментів та високої залежності продовольчої торгівлі від логістичних рішень електронні агроплатформи демонструють найбільшу динаміку зростання у структурі українського *e-commerce* [18, С. 379]. Формування таких тенденцій пояснюється інтеграцією вітчизняної електронної торгівлі до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію. Цифровізація товарообмінних операцій на ринку продуктів харчування, їх товароруку та розрахунків за ними теж позитивно впливає на стан продовольчої безпеки, через управління продовольчими ланцюгами.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеної аналітичної роботи можемо стверджувати, що українському ринку продуктів харчування властива парадоксальність, яка відображається зміщенням барицентру неможливого трикутника у бік одного із субіндексів продовольчої безпеки. Український вимір трилеми продовольчого забезпечення вказує на розбалансованість тристоронньої ринкової взаємодії. Її розв'язок, продиктований сучасними реаліями доводить його здійсненність, проте лише за умов підвищення щільності та стійкості зв'язків між споживачами, які є уособленням латентної групи стейкхолдерів, що дозволить не уникати (шляхом ведення ОСГ) викликів ринкової взаємодії (наприклад, підвищення цін), а приймати їх. Перспективи подальших наукових досліджень мають мати на меті розроблення

покрокового алгоритму забезпечення розв'язання продовольчої трилеми в економічно сприятливих умовах.

Список використаних джерел

1. Глубіш Л. Я. Продовольча трилема – основа системно ї стабільності процесу продовольчого забезпечення населення України. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 31. С. 94-98.
2. Глубіш Л. Я. Дослідження наявного проблемного місива трилеми продовольчого забезпечення в Україні. *Економічний простір*. 2020. № 158. С. 11-17.
3. Пугачов М. І., Пугачов В. М. Сучасні виклики продовольчого забезпечення країни. *Економіка АПК*. 2021. № 12. С. 6-14.
4. Палапа Н. В., Дем'янюк О. С., Нагорнюк О. М. Продовольча безпека України: стан та актуальні питання сьогодення. *Агроекологічний журнал*. 2022. № 2. С. 34-45.
5. Шевченко А., Петренко О. Продовольча безпека України в умовах війни та пріоритетні напрямки врегулювання її стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3374/3301>
6. Киришун Д. Трансформація теорій продовольчого забезпечення під впливом війни. *Економічний аналіз*. 2025. Т. 35, № 2. С. 485-497.
7. Мартинець В. В., Опанасюк Ю. А., Самодай В. П. Криза та продовольча безпека: виклики воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 7. С. 38-45.
8. Артимонова І. В., Киришун Д. В. Продовольче забезпечення населення України в умовах війни: виклики та механізми адаптації. *Інноваційна економіка*. 2026. № 2 [106]. С. 15-25.

9. Мудрак Р. Вплив російсько-української війни на глобальне та внутрішнє продовольче забезпечення. Вісник Хмельницького національного університету 2022. № 3. С. 294-298.

10. Баранов С. О. Продовольча безпека як елемент системи національної безпеки України. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2024. № 4 (86). С. 233-242.

11. Заходим М. В. Продовольча безпека та її місце у структурі економічної безпеки держави. *Інноваційна економіка.* 2022. №1 [90]. С. 31-37.

12. Пономаренко Т. В. Продовольча безпека як складова економічної безпеки. *Причорноморські економічні студії.* 2018. Випуск 30-1. С. 189–192.

13. Іванов С., Разумова Г. Продовольча безпека України в умовах війни і повоєнної відбудови. Відбудова для розвитку: зарубіжний досвід та українські перспективи : міжнародна колективна монографія / [редколегія, голова – д.е.н. В. В. Небрат] ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – Електрон. дані. К., 2023. С. 441-454. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/Reconstruction-for-development.pdf>.

14. Гобела В. Мельник С. І., Курляк М. Д. Продовольча безпеки України на фоні війни: оцінка стану та прогнозування тенденцій. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2022. Вип. 2 (02). С. 92-98.

15. Україна зайняла перше місце у світі за часткою стейблкоїнів в економіці. Назва з екрана. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2025/12/12/164136862/>.

16. Україна займає 4 місце серед держав світу за кількістю біткоїнів. Назва з екрана. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2025/08/23/157148906/>.

17. Радько В., Свиноус І., Сегеда С., Закрижевська І. Інтернет-торгівля агропродуктами та внутрішня логістика: нові моделі збуту. *Development service industry management.* 2025. № 1. С. 378-384.